

7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Серажим К. С. Семантико-прагматична організація тексту / Серажим К. С // Вісник Запорізького державного університету: зб. наук. статей. Філологічні науки / голов. ред. В. О. Толок. – Запоріжжя : ЗДУ, 2001. – С. 121–125.
9. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика./ Сусов И.П. – Винница: Новая Книга, 2009. – 272 с.
10. Cohen T. Figurative speech and Figurative Acts / T. Cohen// The Journal of Philosophy – 1875. – Vol.72 – №19 – P. 683.
11. Gov.uk [Electronic resource] – Access mode: <https://www.gov.uk/government/speeches/>.
12. The Telegraph [Electronic resource] – Access mode: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/9859869/David-Cameron-begins-propaganda-war-against-Scottish-independence.html>.
13. The Huffington Post [Electronic resource] – Access mode: http://www.huffingtonpost.co.uk/robert-dg-smith/political-jargon-has-davi_b_4037714.html.

УДК 81`42

Наконечна Т. В. (Чернівці)

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ТА ТИПОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ АНГЛОМОВНОГО СКАУТСЬКОГО ДИСКУРСУ

Висвітлено проблему диференційних ознак і типології англомовного скаутського дискурсу. Здійснено короткий екскурс в історію та сьогодення дискурсивних досліджень.

Ключові слова: *дискурс, аналіз дискурсу, типологія дискурсу, диференційна особливість.*

Освещена проблема дифференциальных особенностей и типологии англоязычного скаутского дискурса. Осуществлен краткий экскурс в историю и настоящее дискурсивных исследований.

Ключевые слова: *дискурс, анализ дискурса, типология дискурса, дифференционная особенность.*

The article deals with the problem of peculiarities of the English discourse of scouting. The author gives a short gist of the history and nowadays of discourse analysis.

Key words: *discourse, discourse analysis, discourse typology, linguistic peculiarities.*

Соціальні науки сьогодні чимраз звертаються до мови і дискурсу як до методологічної основи наукового аналізу. Одними з перших були філософи. Вивченням повсякденного мовлення займались ендометодологи і когнітивні соціологи. До мовного матеріалу також звертались символічний атракціонізм, теорія соціальних уявлень і соціальний конструкціонізм. Ці тенденції посилювалися в загальнонауковому контексті постструктуралізму і постмодернізму такою великою мірою, що їх розглядають як лінгвістичний, чи дискурсивний, переворот у соціальних науках [3, с. 47].

Теорія дискурсу, незважаючи на багатоаспектність поняття, активно розвивається і в сучасному мовознавстві, де дискурс розглядається не як мовна система, а як мовний продукт в умовах реального спілкування. М.Макаров стверджує, що сьогодні категорія дискурсу в соціальних науках відіграє роль подібну тій, що відведена євро в європейській економіці [3, с. 58].

Метою даної роботи є аргументація та окреслення диференційних рис та типології англомовного дискурсу скаутингу. Спробуємо дати визначення даному поняттю.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що на сьогодні в мовознавчій науці відсутні фундаментальні дослідження в царині англомовного скаутського дискурсу. З точки зору наукового зацікавлення, це не зовсім справедливо, оскільки скаутинг є важливою і невід'ємною частиною будь-якого цивілізованого суспільства, англомовного зокрема. За час своєї діяльності скаутські організації виховали і виховують лідерів та еліту суспільства в різних сферах діяльності. Нині приблизно 5 млн. молодих людей у США та близько мільйона у Великій Британії є членами різних скаутських організацій. Від часу заснування найстарішої скаутської організації в Америці, *Boy Scouts of America* понад, 110 млн. людей у різний час були членами цієї організації. Феномен скаутингу має стати об'єктом вивчення для науковців різного спрямування – від психологів і соціологів до мовознавців. Відповідно, і особливості спілкування у скаутингу потребують ретельного аналізу. Тож ми взяли на себе сміливість уперше максимально різнопланово описати особливості англомовного скаутського дискурсу та окреслити його диференційні риси.

Поява в мовознавстві терміна «дискурс» належить американському лінгвісту З. Харрісу, який в 1952 році на підставі впровадження ним дистрибутивного аналізу здійснив спробу представити значення мовних одиниць як функцію дистрибуції, а дискурс розглядав як одну зі сторін дистрибуції на базі еквівалентності між фразами й ланцюжками фраз; як висловлення, надфразну єдність у контексті інших одиниць і пов'язаної з ними ситуації [9].

У лінгвістиці тексту 70-х років XX століття терміни дискурсу і тексту звичайно ототожнювались, що пояснювалось відсутністю в деяких європейських мовах слова, відповідного французько-англійському *дискурс*, яке, зазвичай, просто замінялось терміном *текст*. Отже, аналіз дискурсу збігався з аналізом тексту. Дискурс

розглядався й на підставі тексту як текст у контексті різних фонових чинників, занурений у життя; як вербальне представлення комунікативної події [5, с.120].

У 80-ті роки з метою розмежування тексту та дискурсу вдавалися до розрізнення аспектів: мовного та соціального, статичного й динамічного відповідно. Цьому сприяли концепції Е.Бенвеніста, який вважав дискурс мовленням, невіддільним від мовця [8]; Т. ван Дейка, який розглядав дискурс, як комунікативну подію, спосіб актуалізації тексту в певних ментальних і прагматичних умовах [1, с.153]; К.Пайка, який убачав у дискурсі результат процесу взаємодії в соціокультурному аспекті [10]. Під впливом теорії мовленнєвих актів, лінгвопрагматики, когнітивної лінгвістики аналіз дискурсу отримав функціональне спрямування, а дискурс почав розглядатись як комунікативна подія, ситуація, що інтегрує текст з іншими її складниками, зокрема екстралінгвістичними соціальними й референційними чинниками (обставинами, часом, простором комунікації), когнітивними та психологічними чинниками, які опосередковують взаємодію учасників спілкування, їхні мотиви, цілі та стратегії. У такому розумінні дискурс отримав подійно-ситуативний аспект, розширивши власну структуру за рахунок суб'єкта комунікації, адресата, моменту висловлення і певного місця висловлення. Г. Почепцов уподібнює розбіжність між текстом і дискурсом до різниці між реченням і висловленням: висловлення поєднує саме речення із соціальним контекстом його використання, такі самі відношення повторюються на вищому рівні в тексті та дискурсі [4, с.101].

Дискурс бере свій початок як функціональний стиль, різновид мовлення (усний, письмовий, науковий, художньо-белетристичний, діловий, літературний), різновид функціонального стилю, його реалізація в різних сферах спілкування (юридичний, судовий, газетний, радіодискурс, кінодискурс, театральний, у сфері публік рілейшнз, рекламний, святковий); як жанр художньої літератури (прозовий, ліричний, драматичний). Скаутський дискурс існує в усному і письмовому вигляді. В усній формі ми натрапляємо на скаутський дискурс у безпосередньому усному скаутському спілкуванні. В письмовому вигляді скаутський дискурс можемо спостерігати у вигляді праць основоположників скаутингу, матеріалів для скаутмайстрів і вихованців скаутингу та різноманітної творчості вихованців скаутингу (*пісні, кричалки, слогани, скаутські церемоніали та ін*).

У рамках теорії дискурсу існує кілька трактувань цього терміну. Ми будемо опиратись на твердження, яке на нашу думку, є досить лаконічним, але водночас описує **дискурс** у всіх його проявах. Із загальнонаукової точки зору, дискурс це «1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтогонічних та соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т. ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних» [5, с. 119].

Здавалося б, про дискурс в науці вже сказано і написано все, що було можливо, але, це не так. Зважаючи на багатоаспектність дискурсу і множинність підходів до його дослідження, щодня описуються все нові й нові типи дискурсу. Такі дослідження можуть базуватись або на структурі дискурсу, або на його тематичному спрямуванні або на комунікативних функціях. Відповідно, типи дискурсу та методи їх дослідження перебувають у фокусі багатьох праць, що дає можливість побудувати типологію дискурсу. Тож, наводячи аргументи на користь того, що поняття «*дискурс скаутингу*» має право на життя, ми візьмемо за основу тлумачення, наведене вище.

Спираючись на цю дефініцію, можемо констатувати, що «*субмова скаутингу*» (наукове право на існування якої зафіксовано в дослідженнях лінгвістів [7]) є зв'язним текстом, форми існування якого, усні й письмові, ми перерахували вище, в якому наявні тематичні фонові чинники, зокрема соціокультурні, оскільки скаутинг є типом своєрідної культури, закритого середовища. Відносини між учасниками комунікації в скаутингу регламентуються певним набором правил і традицій, що склалися в даній соціальній групі (e.g. Boy Scout Law, Boy Scout Oath). Таким чином, якщо перефразувати першу частину визначення, скаутський дискурс є «*текстом, зануреним у скаутське життя*». Структура скаутського дискурсу, безумовно, замкнена, своєрідна, як і в інших типах дискурсів, посередником у ній виступає текст, який, у наслідок своїх особливостей, має здатність опосередковувати спілкування і розуміння між комунікантами. З іншого боку, людям, які не належать до скаутського середовища, важко, а інколи неможливо зрозуміти окремі поняття скаутингу загалом чи якоїсь його групи зокрема.

Можемо з упевненістю стверджувати, що скаути володіють окремою підмовою в системі мови, своєрідною субмовою, яка передбачає певні зразки мовної поведінки в соціальній сфері скаутингу [7]. Так само важко заперечити, що скаутський дискурс є зразком мовної поведінки в окремій соціальній сфері, а саме у сфері скаутингу, скаутських організацій, а факт існування окремої субмови скаутингу дозволяє говорити про наявність певного набору змінних у даному виді дискурсу.

Крім цього, дискурсологи виділяють визначальні риси дискурсу, як комунікативної ситуації. Як от:

- **контекстуальність** – сукупність викладених подій, їхніх учасників, перформативної інформації і не-подій, тобто обставин, що супроводжують події; фону, який їх пояснює; оцінки учасників подій, інформації, що співвідноситься з подіями. Дж. Кук виокремлює три контексти дискурсу – текстуальний, соціальний, психологічний. З лінгвістичної точки зору, найближчим до лінгвістики виступає текстуальний контекст дискурсу, але два інші контексти мовознавці можуть розглядати лише опосередковано;

- **особистісність** – є двобічною і визначається спільним для адресата і адресанта світом, взаємодією їхньої індивідуальної свідомості. П. Серіо вважає суб'єкт висловлювання категорією;

- **процесуальність** – процесуальність дискурсу закладена у спільній діяльності комунікантів, що розробляють його структуру, у поєднанні фаз породження висловлення та його рецепції.

Структура дискурсу замкнена, відкрита лише інформація тексту [5, с.119].

Щодо контекстуальності, зауважимо, скаутське спілкування, усне, міжособистісне, чи письмове, через скаутські матеріали (*"Aids to Scoutmastership"*, *"Scouting and youth movements"*, *"Yarns for Boy Scouts"*, *"Aids to Scouting"* etc.), книги (*"Scouting for Boys"*, *"Rovering to Success"*, *"The Wolf Cub's Handbook"* etc.) чи церемоніали, завжди має певний контекст. Людині з зовнішнього світу доступний тільки текстовий рівень інформації, а для глибокого розуміння її треба зануритись у контекст спілкування (e.g. *Dear Beavers, please, don't forget tomorrow during the troop meeting you will have a Scoutmaster's Minute; Cubs and Eagles are also welcome. Зміст наведеного речення важко зрозуміти людині незаангажованій у скаутське життя*). Так само будуть відрізнятися психологічний і соціальний аспекти даного виду дискурсу.

Що стосується комунікантів у скаутському дискурсі, вони відрізняються від комунікантів будь-якого іншого виду дискурсу. Ми виділяємо три типи комунікантів у даному дискурсі. Умовно називаємо їх «вихователь» (скаут-майстер - *scoutmaster*), «вихованець» (молодший скаут – *Cub Scout, Eagle Scout, Beaver Scout, Venture Scout*), «група» (скаутський патруль – *patrol, troop*). Чому ми вважаємо, що ця класифікація умовна? Скаутське спілкування передбачає вільний обмін ролями – в різні моменти, залежно від комунікативної ситуації і типу комунікативного акту, комуніканти міняються функціональними ролями, однак типологія комунікантів зберігається саме в такому вигляді. Відповідно, у подібний спосіб організоване спілкування притаманне на даний момент тільки середовищам скаутського типу, водночас в абсолютно різних країнах світу основні механізми і принципи організації спілкування між скаутами зберігаються.

Щодо процесуальності скаутського дискурсу – процес породження і сприйняття мовлення комунікантами в скаутському дискурсі визначається особливостями їх спілкування між собою, мотивами спілкування, метою спілкування, а також місцем розгортання комунікації. Всі перераховані аспекти комунікації, крім місця її розгортання ми згадували й описували вище. Що стосується місця розгортання комунікації, то в скаутингу це збори скаутських патрулів та інших структурних утворень різного рівня, скаутські табори, міжнародні скаутські заходи (джерборі та ін).

Важливим аспектом дискурсивної теорії є категорійний аспект дискурсу.

Тож розглянемо скаутський дискурс крізь призму категорій, визначених В. Карасиком. Отже, за В. Карасиком, дискурсу властиві **чотири групи категорій**:

- 1) **конститутивні** (відносна оформленість, тематична, стилістична та структурна єдність, відносна смислова залежність);
- 2) **жанрово-стилістичні** (стильова належність, жанровий канон, клішованість, міра ампліфікації/компресії);
- 3) **змістові** (адресність, образ автора, інформативність, модальність, інтрепретованість, інтертекстуальна орієнтація);
- 4) **формально-структурні** (композиція, членування, когезія) [2, с.55].

На основі проведених досліджень та спостережень можемо стверджувати, що англomовному скаутському дискурсу притаманні серед конститутивних категорій – відносна оформленість, тематична, стилістична та структурна єдність і відносна смислова залежність, серед жанрово-стилістичних категорій – стильова належність, якщо йдеться про письмові зразки скаутського дискурсу, клішованість: у наукових розвідках зафіксовані певні **кліше**, притаманні виключно скаутському дискурсу (e.g. *service star* (значок, який носить над лівою кишенею на уніформі і вказує на кількість років належності до скаутингу), *roundtable* (щомісячна зустріч дорослих з елементами планування та для підсилення морального духу команди), *tenure* (термін, який використовується для опису тривалості перебування в скаутингу, *merit badge* (значок, який вручається скауту за виконання певних вимог програми)). Серед змістових категорій дискурсу скаутингу притаманні адресність, образ автора, якщо йдеться про письмові зразки скаутського дискурсу, інформативність, інтрепретованість, інтертекстуальна орієнтація (дискурс скаутингу містить велику кількість прикладів використання інтертексту). Серед формально-структурних категорій, також можемо говорити про наявність у скаутському дискурсі певної композиції, членування і когезії.

Розуміння дискурсу як комунікативно-прагматичного зразка мовленнєвої поведінки в певній соціальній інституціональній сфері, який має відповідний набір змінних (соціальні норми, відношення, ролі, конвенції, показники інтерактивності) використовуються у функціональній прагматиці. Власне, і за цим визначенням можемо стверджувати, що скаутський дискурс має всі наукові підстави, щоб вважатись окремим видом дискурсу.

Подібне тлумачення близьке до поняття «*підмови*», своєрідного стилю певної сфери спілкування. Ю. Степанов вважає дискурс особливим можливим альтернативним світом у світі мови, за яким стоять певні граматики, лексикон, правила слововживання, семантика та власний ідеальний адресат [6, с.43]. Перефразовуючи сказане Ю. Степановим, зазначимо, що скаутський дискурс є альтернативним світом у світі дискурсу, маючи власний особливий лексикон, правила, семантику та адресатів.

Зваживши дані й факти, які були наведені вище, дамо визначення поняттю «*скаутський дискурс*». Отже, **скаутський дискурс** – це вид дискурсу, який має усну і письмову форми, в залежності від яких учасниками комунікації виступають «вихователь», «вихованець», «група» та «автор» (у випадку письмового дискурсу); місцем розгортання даного виду дискурсу є збори скаутських груп різного рівня, скаутські табори та міжнародні скаутські зустрічі (джерборі та ін.); даному виду дискурсу притаманні наявність контекстуальності, власна клішованість, категорійність.

Можемо підсумувати, що скаутський дискурс типологічно, структурно і категорійно є особливим видом дискурсу, що потребує детального аналізу та опису.

Список літератури

1. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация : Пер. с англ./ сост. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова / Т.А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
2. Карасик В.И. О категориях дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: социолінгвістическіе и эмотивные аспекты. – Волгоград – Саратов, 1998. – С. 47-60.
3. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М. : 2003. – 280с.
4. Почепцов Г.Г. Теория комунікації / Г.Г. Почепцов. – К. : КДУ, 1999. 307 с.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности // Язык и наука конца XX века. – М., 1995. – С. 40-45.
7. Шевлякова А.В. Корпоративный субязык англо-американских скаутов в номинативном и терминологическом аспектах : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 - Германские языки / Шевлякова Анна Владимировна. – Пятигорск, 2010. – 221 с.
8. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale / E. Benveniste. – Paris, 1966.
9. Harris Z.S. Discourse Analysis / Z.S. Harris // Language. – № 8. – 1952.
10. Pike K.L. Language in relation to an Unified Theory of the Structure of Human Behaviour. – The Hague-Paris, 1967.

УДК 81'373.7.811.111

Негрич Н. Д. (Чернівці)

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКЕ НАПОВНЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Досліджуються фразеологічні одиниці наявні у постмодерністському романі Д. Ффорде The Eyre Affair. Проведена класифікація та верифікація даних вибірки. Значна увага звертається на особливості постмодерністського дискурсу.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, ідіома, постмодерн, постмодерністський дискурс, ризома, техніка колажу, нарація.

Исследуются фразеологические единицы присутствующие в постмодернистском романе Д. Ффорде The Eyre Affair. Выполнена классификация и верификация данных выборки. Значительное внимание уделяется особенностям постмодернистского дискурса.

Ключевые слова: фразеологическая единица, идиома, постмодерн, постмодернистский дискурс, ризома, техника коллажа, нарация.

The article is devoted to the investigation of phraseological units which are present in D. Fforde's postmodernist novel The Eyre Affair. Classification and verification of the data are implemented. Special attention is paid to the peculiarities of postmodernist discourse.

Key words: phraseological unit, idiom, postmodern, postmodernist discourse, rhizome, collage technique, narration.

Фразеологічні одиниці (далі – ФО) та їхні властивості привертають увагу лінгвістів уже понад століття. Вивчення морфологічних, синтаксичних, семантичних, прагматичних та текстолінгвістичних аспектів фразеології актуальне й нині. Зокрема, чимало науковців, досліджуючи фразеологізми, направили власні класифікації за конкретними критеріями: семантичними – В.В. Виноградов (1947), М.М. Шанський (1969), А.П. Кауї (1988, 1994), І. Мельчук (1995, 1998); культурологічними – В. Телія (1998), Д. Добровольський, Е. Пірайнен (1997), Д. Сінклер (1996, 1998), А. Вежбицька (2007); функційними – Г. Бургер (1998); прагматичними – Норрік (1988), Ч. Філмор, Кей та М. О'Конор (1988); граматичними – Г. Нюнберг, І. Саг (1994); за корпусними показниками – Р. Мун та Д. Сінклер (1989, 1995), М. Стабс (1996, 2002); когнітивними – Д. Добровольський (1995а).

Метою статті є дослідження фразеологічних одиниць, наявних у романі The Eyre Affair, їхня класифікація та верифікація даних нашої вибірки.

Роман The Eyre Affair належить перу британського письменника літератури постмодерну Джаспера Ффорде та є першим у циклі романів Thursday Next. Зважаючи на зміст цього літературного твору, його можна віднести до жанру альтернативної історії, проте варто зауважити, що тут цей жанр виявляється в симбіозі з іншими субжанрами, еклектично характерними для цього літературного періоду.

Постмодернізм як напрям у сучасній літературній критиці опирається на теорію і практику постструктуралізму і деконструктивізму й вирізняється передовсім як спроба виявити на рівні організації художнього тексту певний світоглядний комплекс по-особливому емоційно забарвлених уявлень [2, с. 131]. Художній постмодерністський дискурс розглядаємо в контексті презумпцій його креативного потенціалу, закладення у ньому тенденцій розгалуження змісту, нелінійності, ризоматичності у способі організації